

تشدید رقابت ژئوپلیتیکی دولت‌های ترکیه و اسرائیل

بهرام رحمانی

bahram.rehmani@gmail.com

جنگنده‌های جنگی اسرائیل بامداد سه‌شنبه ۲۷ مرداد ۱۴۰۵، پایگاه نظامی ابوالظهور در استان ادلب در شمال غرب سوریه را بمباران کردند؛ جایی که حدود ۷۰ کیلومتر با مرز ترکیه و ۳۰۰ کیلومتر با اسرائیل فاصله دارد. بمباران فرودگاه ابو الظهور در ریف ادلب واقع در شمال سوریه و در پی آن تصریح بنیامین نتانیاهو مبنی بر این که «مواظب بودیم تا پیام را به بهترین شکل ممکن متوجه شوند»، موجی از واکنش‌ها را میان مقام‌ها و سیاست‌مداران ترکیه و اسرائیل برانگیخت. دفتر نخست‌وزیر اسرائیل ساعاتی پس از حمله به ابوالظهور اعلام کرد عملیات پس از آن انجام شد که سوریه به نیروهای ترکیه اجازه استقرار در این پایگاه را داده بود. در این بیانیه، حضور نیروهای ترکیه «نقض آشکار» توافقات و «تهدید مستقیم» علیه امنیت اسرائیل توصیف شد و آمده بود که دمشق هشدارهای پیشین اسرائیل را نادیده گرفته است. رسانه‌های اسرائیلی نیز گزارش دادند که یک روز پیش از حمله، هیاتی نظامی از ترکیه وارد این پایگاه شده بود و آنکارا قصد داشت این پایگاه نسبتاً متروکه را احیا کند. شبکه کان و روزنامه جروزالم پست، هم‌چنین گزارش دادند اسرائیل اطلاعاتی درباره تحرکات ترکیه در سوریه در اختیار آمریکا گذاشته و گفته است برنامه آنکارا شامل استقرار نیرو، سامانه‌های دفاع هوایی، پهپادها و تجهیزات راداری پیشرفته است. از نگاه اسرائیل، چنین تجهیزاتی می‌تواند برتری هوایی این کشور در سوریه را محدود کند. نخست‌وزیر اسرائیل تأیید کرده که این حمله بر سر حضور نیروهای ترکیه در این کشور بوده است. در مقابل، ترکیه این اتهام را رد و اسرائیل را به ایجاد بی‌ثباتی در منطقه متهم کرده است. حمله اسرائیل تنها یک رویداد نظامی نیست. نبرد پنهان میان اسرائیل و ترکیه در منطقه است که پس از سال‌ها از سایه بیرون آمده و ظرفیت بروز بحران‌های احتمالی بعدی در منطقه را به تصویر کشیده است.

پایگاه هوایی ابوالظهور در سوریه پس از حملات اسرائیل، ۲۸ مرداد ۱۴۰۵

اوج‌گیری تنش بین اسرائیل و ترکیه و دخالت آمریکا

تام باراک، فرستاده آمریکا پیش‌تر حمله به ابوالظهور را «تشدید تنش غیرضروری که کمکی به ثبات منطقه نمی‌کند» خوانده بود. او هم‌چنین گفته است جنگنده‌های اسرائیلی بدون اطلاع قبلی ترکیه تا نزدیکی مرز این کشور پیش رفتند و آنکارا می‌توانست در واکنش جنگنده‌های خود را به پرواز درآورد. به گفته او، چنین وضعیتی خطر رویارویی ناخواسته میان اسرائیل و ترکیه، دو متحد آمریکا، را به وجود می‌آورد.

حمله به ابوالظهور، به مسئله تازه‌ای در تنش گسترده‌تر اسرائیل و ترکیه بر سر نفوذ در سوریه تبدیل شد. آنکارا ادعای اسرائیل درباره برنامه ترکیه برای استقرار نیرو در این پایگاه را رد کرده و گفته است هیچ نیروی نظامی ترکیه هنگام حمله یا پیش از آن در ابوالظهور حضور نداشته است.

تنش میان دو کشور روز جمعه ۲۱ اوت ۲۰۲۶، پس از آن شدت بیش‌تری گرفت که ترکیه اعلام کرد در ارتباط با پرونده توقیف یک ناوگان کمک‌رسانی عازم غزه، در پی صدور اعلان قرمز اینترپل برای بنیامین نتانیاهو است.

مقام‌های ترکیه نتانیاهو را در این پرونده با اتهام‌هایی از جمله «نسل‌کشی» روبه‌رو کرده‌اند.

دفتر نخست‌وزیر اسرائیل در واکنش، رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه، را یک «دیکتاتور یهودستیز» خواند و او را متهم کرد که کردها را «قتل عام کرده»، به اعضای حماس پناه داده، نیمی از قبرس را اشغال کرده و شمار زیادی از روزنامه‌نگاران و مخالفان سیاسی خود را زندانی کرده است.

دفتر نتانیاهو، همچنین اردوغان را متهم کرد که می‌خواهد «تهاجم خود علیه اسرائیل را به سوریه گسترش دهد» و تلاش او برای تهدید رهبران اسرائیل را «رقت‌انگیز» توصیف کرد.

دفتر اردوغان نیز در پاسخ، سخنان دفتر نخست‌وزیر اسرائیل را «یاوه‌گویی‌های شرم‌آور» خواند و دولت نتانیاهو را متهم کرد که می‌کوشد از پاسخ‌گویی درباره اقدامات خود فرار کند.

ترکیه از مهم‌ترین حامیان دولت جدید دمشق است و در آموزش نیروهای سوری و بازسازی بخشی از توان نظامی این کشور مشارکت دارد. اسرائیل در مقابل هشدار داده است اجازه نخواهد داد نیروهایی که آن‌ها را تهدیدی برای امنیت خود می‌داند، در سوریه و به‌ویژه در نزدیکی مناطق تحت کنترلش مستقر شوند.

اسعد شببانی، وزیر خارجه سوریه، گفته است افسران ترکیه در چارچوب برنامه‌های آموزشی و همکاری نظامی از ابوالظهور بازدید کرده بودند، اما هیچ برنامه‌ای برای ایجاد پایگاه ترکیه، استقرار دائمی نیروهای این کشور یا انتقال نیروی نظامی به آن وجود نداشته است.

به گفته او، دمشق پیش از حمله این موضوع را به اسرائیل اطلاع داده و تاکید کرده بود که پایگاه ابوالظهور برای استفاده نیروی هوایی سوریه بازسازی می‌شود.

اسرائیل از زمان سقوط حکومت بشار اسد در آذرماه ۱۴۰۳ صدها حمله در سوریه انجام داده و نیروهایش را نیز وارد منطقه حائل تحت نظارت سازمان ملل در بلندی‌های اشغالی جولان کرده است.

در مقابل، گسترش همکاری‌های نظامی ترکیه با دولت جدید دمشق باعث شده است سوریه به یکی از مهم‌ترین عرصه‌های رقابت امنیتی میان ترکیه و اسرائیل تبدیل شود.

تا پیش از سرنگونی بشار اسد، جمهوری اسلامی ایران که مهم‌ترین حامی حکومت او بود و سوریه را بخشی از «عمق راهبردی» خود می‌دانست، حضور گسترده نظامی در این کشور داشت. این حضور، همچنین بخشی از شبکه زمینی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی برای انتقال نیرو، سلاح و تجهیزات از عراق و سوریه به حزب‌الله لبنان محسوب می‌شد.

با سقوط حکومت اسد، جمهوری اسلامی بخش مهمی از نفوذ و زیرساخت‌های نظامی خود در سوریه و همچنین مسیر اصلی تدارکاتی‌اش به حزب‌الله لبنان را پس از حدود ۱۲ سال حضور نظامی و سرمایه‌گذاری امنیتی از دست داد.

ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که تصریحات تند افکار عمومی و فعالان مجازی در ترکیه نیز نشان‌دهنده هشدار جدی به واشنگتن برای مهار اقدامات تل‌اوئو است، چرا که در غیر این صورت، ارتش ترکیه آماده پاسخگویی به هرگونه مداخله‌ای خواهد بود.

آکین گورلک، وزیر دادگستری ترکیه، روز جمعه ۳۰ مرداد ۱۴۰۵، اعلام کرد که دادگاه ترکیه برای نتانیاهو و یک مقام اسرائیلی دیگر در ارتباط با حمله و توقیف فعالان ناوگان جهانی صمود حکم بازداشت صادر کرده است.

اکنون برخی سیاستمداران اسرائیلی اکنون ترکیه را در کنار ایران به‌عنوان تهدیدی علیه خود مطرح می‌کنند. در ۲۳ ژوئن ۲۰۲۶، یکی از وزیران دولت اسرائیل مدعی شد که ترکیه و سوریه یکی از بزرگ‌ترین تهدیدها علیه اسرائیل است. چند روز بعد نیز اسرائیل با به رسمیت شناختن نسل‌کشی ارمنه در سال ۱۹۱۵، سطح تنش با آنکارا را افزایش داد.

به نظر می‌رسد نگرانی‌های دو طرف تنها جنبه تبلیغاتی ندارد. دولت اسرائیل از نفوذ گسترده ترکیه در سوریه و شکل‌گیری همکاری‌های نظامی آنکارا با مصر، پاکستان و عربستان سعودی نگران است. در مقابل، ترکیه جنگ‌های دولت اسرائیل در غزه، ایران و لبنان و همچنین همکاری این دولت با برخی سازمان‌های مسلح کرد را تهدیدی علیه منافع خود می‌داند. آنکارا از مدت‌ها پیش با هرگونه بی‌ثباتی در ایران مخالف بوده، زیرا کاهش ثبات در ایران را عامل شکل‌گیری موج جدید پناهنجوانان، اختلال در تجارت و انرژی و همچنین نفوذ دولت اسرائیل در امور داخلی ایران می‌داند. همکاری رو به گسترش اسرائیل با یونان و قبرس در شرق مدیترانه را نیز یکی دیگر از عوامل تنش میان دو طرف است. این همکاری‌ها شامل تبادل اطلاعات، رزمایش‌های دریایی و هوایی و برنامه‌ریزی برای حفاظت از زیرساخت‌های انرژی فراساحلی است. دولت اسرائیل، همچنین نسبت به نقش ترکیه در سوریه حساسیت ویژه‌ای دارد. با وجود کاهش تنش‌ها از سال ۲۰۲۵ با میانجی‌گری جمهوری آذربایجان، دو طرف همچنان اهداف متفاوتی در سوریه دنبال می‌کنند؛ به گونه‌ای که ترکیه خواهان شکل‌گیری یک دولت قدرتمند در سوریه است، اما دولت اسرائیل خواهان تضعیف این کشور است و شهرک‌سازی در ارتفاعات جولان را نیز آغاز کرده است و به بهانه دفاع از دورزی‌ها تانک‌ها و نیروهای مسلح اسرائیل تا نزدیکی‌های دمشق پایتخت سوریه، پیشروی کرده‌اند. یکی دیگر از نگرانی‌های دولت اسرائیل، تلاش دوباره ترکیه برای دریافت جنگنده‌های اف-۳۵ از آمریکا است؛ جنگنده‌هایی که فروش آن‌ها در سال ۲۰۱۹ متوقف شده بود، اما ترامپ اخیراً اعلام کرده است این موضوع در حال بررسی است و ممکن است تصمیمی اتخاذ کند که موجب رضایت اردوغان شود.

فرستاده ویژه آمریکا درباره فقدان «کانال هماهنگی» بین سوریه، ترکیه و اسرائیل هشدار داد

اسرائیل در حمله‌ای تازه به جنوب سوریه یک خودرو را در نزدیکی بلندی‌های اشغالی جولان هدف قرار داد. هم‌زمان اختلاف نظر بین اسرائیل و فرستاده آمریکا از یک سو و تنش لفظی با ترکیه از سوی دیگر بر سر حمله چند روز پیش اسرائیل به پایگاه هوایی ابوالظهور بالا گرفته است. تلویزیون دولتی سوریه روز شنبه ۳۱ مرداد، اعلام کرد در این حمله پهپادی اسرائیل یک نفر زخمی شده است. وزارت خارجه سوریه این حمله را «نقض آشکار» حاکمیت این کشور خواند.

ارتش اسرائیل انجام حمله را تایید کرد و مدعی شد فرد هدف گرفته شده در مراحل پایانی آماده‌سازی «حملات تروریستی» بوده است. این حمله در شرایطی انجام شد که یسرائیل کاتز، وزیر دفاع اسرائیل، روز شنبه اظهارات تام باراک، فرستاده ویژه آمریکا، درباره دلایل حمله اسرائیل به پایگاه ابوالظهور را «پر از نادرستی» خواند.

این پایگاه که از سال ۲۰۱۳ عملاً از فعالیت خارج شده بود، پس از سقوط حکومت بشار اسد در حال بازسازی بود و مقام‌های دولت جدید سوریه گفته‌اند قرار بود برای آموزش و فعالیت نیروی هوایی سوریه مورد استفاده قرار گیرد.

بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر اسرائیل، پس از حمله گفت ترکیه قصد داشته در ابوالظهور حضور نظامی برقرار کند و اسرائیل پیشاپیش به دولت سوریه هشدار داده بود اجازه چنین اقدامی را ندهد.

یسرائیل کاتز نیز روز شنبه گفت اسرائیل پیش از حمله، اطلاعات خود درباره فعالیت احتمالی ترکیه در ابوالظهور را در اختیار مقام‌های آمریکایی قرار داده و در «بالاترین سطوح» به دولت سوریه هشدار داده بود.

اما تام باراک، سفیر آمریکا در ترکیه و فرستاده ویژه دونالد ترامپ در امور سوریه و عراق، روایت متفاوتی ارائه کرده است. او گفته است اسرائیل به واشینگتن اطلاع داده بود اطلاعاتی درباره انتقال احتمالی تجهیزات نظامی ترکیه به ابوالظهور در اختیار دارد، اما بررسی دستگاه‌های اطلاعاتی آمریکا این ادعا را تأیید نکرد.

باراک، همچنین احتمال داده است ناهماهنگی یا سوء تفاهمی میان ارتش اسرائیل، موساد و دفتر نخست‌وزیری این کشور رخ داده باشد و گفته نمی‌داند چرا در نهایت تصمیم به حمله گرفته شد.

یسرائیل کاتز در واکنش گفت اظهارات باراک «پر از نادرستی» است و برخی مواضع او حتی با سیاست دونالد ترامپ، رییس‌جمهور آمریکا، از جمله درباره بلندی‌های جولان، مغایرت دارد.

یسرائیل کاتز، به استفاده باراک از واژه «اشغالی» برای توصیف بلندی‌های جولان نیز اعتراض کرد. اسرائیل بخش عمده این منطقه را در جنگ سال ۱۹۶۷ از سوریه گرفت و بعداً آن را به خاک خود ضمیمه کرد.

آمریکا در دوره نخست ریاست‌جمهوری دونالد ترامپ حاکمیت اسرائیل بر جولان را به رسمیت شناخت اما سازمان ملل همچنان این منطقه را بخشی از خاک اشغالی سوریه می‌داند و الحاق آن به اسرائیل را به رسمیت نمی‌شناسد.

گزارش شبکه ۱۲ تلویزیون اسرائیل

مقامات امنیتی و نظامی دولت اسرائیل، ضمن هشدار نسبت به تشدید تنش با ترکیه، تاکید کردند که اظهارات تند مقامات ارشد سیاسی تل‌آویو علیه آنکارا ممکن است به رویارویی گسترده و تشدید غیرضروری اختلافات منجر شود.

به گزارش شبکه ۱۲ تلویزیون اسرائیل، شماری از مقامات امنیتی و نظامی دولت اسرائیل نسبت به تشدید تنش با ترکیه هشدار داده و خواستار پرهیز از تبدیل اختلافات دو طرف به یک رویارویی علنی و گسترده شدند.

مقامات امنیتی و نظامی اسرائیل، بر این باورند که اظهارات تند سیاسی علیه ترکیه می‌تواند به وخامت بیش‌تر روابط و افزایش تنش‌ها منجر شود. این مقامات تاکید کردند، اقدامات احتمالی علیه تحرکات ترکیه در سوریه، باید تا حد امکان بی‌سروصدا انجام شود و به رویارویی علنی میان تل‌آویو و آنکارا نینجامد.

این هشدارها پس از آن مطرح شد که تنش میان دو طرف در روزهای اخیر افزایش یافته و تل‌آویو با حمله به فرودگاه «ابوظه‌ور» سوریه مدعی است خواهان خنثی کردن تلاش ترکیه برای تعمیق نفوذ خود در این کشور بوده است.

«اسرائیل کاتس» وزیر جنگ دولت اسرائیل در اظهاراتی تند، «رجب طیب اردوغان» رئیس‌جمهور ترکیه را مخاطب قرار داد و مدعی شد که وی آنکارا را به سمت «ماجراجویی‌های خطرناک» در سوریه سوق می‌دهد.

بنیامین نتانیاهو نخست‌وزیر اسرائیل نیز در ادامه مواضع تند مقامات دولتش علیه آنکارا، اظهارات خود را علیه ترکیه تشدید کرد؛ موضوعی که به نوشته شبکه ۱۲، نگرانی نهادهای امنیتی و نظامی دولت اسرائیل را افزایش داده است.

دفتر نخست‌وزیری دولت اسرائیل، ترکیه را به «ریاکاری» متهم کرد و مدعی شد تل‌آویو با ترکیه مقابله خواهد کرد. ترکیه نیز با مراجعه به اینترپل، خواستار صدور «اخطار قرمز» علیه نتانیاهو به منظور دستگیری او شده است.

جریان نفت

بسیاری استدلال کرده‌اند که در صورت تهدید امنیت ملی ترکیه، این کشور می‌تواند جریان نفت جمهوری آذربایجان را از طریق خط لوله باکو-تفلیس-جیهان متوقف کند. گزارش‌ها حاکی است که این نفت سهم زیادی از نیازهای انرژی اسرائیل را تأمین می‌کند و نزدیک به ۵۰ درصد مصرف نفت آن را پوشش می‌دهد.

علیرغم تحریم تجاری ترکیه علیه اسرائیل که از مه ۲۰۲۴ برقرار است، نفت همچنان جریان داشته و ظاهراً معامله‌گران و خریداران از ترتیبات پیچیده از جمله استفاده از ناوگان سایه برای حفظ جریان استفاده می‌کنند.

در صورت استفاده ترکیه از اهرم خود بر جمهوری آذربایجان و بستن شیرهای نفت- این قطعا اختلالات کوتاه‌مدتی ایجاد می‌کند، اما مشخص نیست که این اختلالات چقدر دوام خواهد آورد.

در حال حاضر، هیچ تحریم بین‌المللی انرژی علیه اسرائیل وجود ندارد و می‌تواند نفت را از بازار آزاد خریداری کند. افزون بر این، مقامات اسرائیلی مدت‌هاست استدلال می‌کنند که خرید نفت از جمهوری آذربایجان به حفظ روابط خوب با باکو کمک می‌کند و آذری‌ها به دنبال حفظ این مشارکت استراتژیک هستند.

حریم هوایی

یکی دیگر از گام‌های تنبیهی که اغلب مورد بحث قرار می‌گیرد، می‌تواند بستن حریم هوایی ترکیه به روی پروازهای غیرنظامی اسرائیل باشد. این امر می‌تواند منجر به افزایش قیمت برای خطوط هوایی اسرائیلی و بین‌المللی شود. مسیرهای طولانی‌تر به معنای مصرف سوخت بیش‌تر، ساعات کاری بیش‌تر خدمه و اختلالات احتمالی در زمان‌بندی است که همگی به قیمت بلیط بالاتر برای اسرائیلی‌ها و کاهش سودآوری برای خطوط هوایی منجر می‌شود. رسیدن به مقاصد مانند روسیه و جمهوری آذربایجان ممکن است پیچیده‌تر شود، اما می‌توان این دشواری‌ها را با پرواز بر فراز دریای سیاه کاهش داد.

همچنین، سایر پروازها می‌توانند به گونه‌ای تغییر مسیر دهند که از ترکیه عبور نکنند. دسترسی اسرائیل به راهروهای هوایی جایگزین -از جمله بر فراز عربستان سعودی و دیگر حریم‌های هوایی منطقه‌ای که به تدریج در سال‌های اخیر باز شده‌اند- تاثیر استراتژیک هرگونه محدودیت ترکیه را به‌طور قابل توجهی کاهش می‌دهد.

آینده تجارت دوجانبه؟

تجارت دوجانبه ترکیه با اسرائیل از زمان تحریم تجاری به‌طور قابل توجهی کاهش یافته است، اما برخی محصولات ترکیه هنوز از طریق کشورهای ثالث به اسرائیل می‌رسد.

تعداد گردشگران اسرائیلی، با وجود اینکه در سال ۲۰۲۵ به ده‌ها هزار نفر رسیده، به اندازه‌ای قابل توجه نیست که در صورت جلوگیری آنکارا از سفر اتباع خود به ترکیه، اسرائیل آسیب زیادی ببیند.

اهرم محدود آنکارا بر اسرائیل ناشی از نبود وابستگی متقابل واقعی بین دو کشور است. تجارت دوجانبه زمانی برای ترکیه بسیار سودآور بود، اما بخش زیادی از آن به دلیل نسل‌کشی در غزه متوقف شد.

یک منبع بالقوه اهرم فشار می‌توانست خط لوله طولانی‌مدت «ایستمد» باشد که قرار بود گاز اسرائیل و فلسطین را به ترکیه برای صادرات به اروپا برساند، اما جنگ اسرائیل در غزه عملاً آن پروژه را از بین برد.

فراتر از تقویت نظامی، سرمایه‌گذاری در صنایع دفاعی و افزایش توان بازدارندگی خود، به نظر می‌رسد آنکارا در تلاش است تا با تعمیق همسویی خود با کشورهای ناتو و بازهمسوسازی خود با وزن‌های منطقه‌ای مانند پاکستان، عربستان سعودی و مصر، رفتار اسرائیل را شکل دهد.

کارزار انتخاباتی نتانیاهو بر محور تقابل با ترکیه

در حالی که حزب لیکود در نظرسنجی‌ها با کاهش آراء روبه‌رو شده، بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر اسرائیل پس از توقف حملات به ایران و لبنان تحت فشار آمریکا، مواضع ضدترکیه‌ای را به یکی از محورهای کارزار انتخاباتی خود تبدیل کرده است.

نتانیاهو که هم‌زمان با ادامه پرونده‌های فساد مالی با فشار سیاسی داخلی مواجه است، در سال‌های اخیر سیاست‌های تهاجمی اسرائیل در غزه و همچنین حملات نظامی علیه لبنان، ایران، سوریه، یمن و قطر را هدایت کرده است. دیوان کیفری بین‌المللی نیز در نوامبر ۲۰۲۴ به اتهام ارتکاب جنایات جنگی و جنایت علیه بشریت در غزه برای او حکم بازداشت صادر کرد.

با این حال، پس از توافق واشنگتن و تهران، دولت اسرائیل تحت فشار آمریکا حملات به ایران را متوقف کرد؛ تصمیمی که انتقاد متحدان و مخالفان نتانیاهو را در پی داشت. یائیر لاپید، رهبر حزب «یش عتید» مدعی شد نتانیاهو «جنگ را باخته است.» توقف حملات به لبنان نیز با واکنش مشابهی روبه‌رو شد و آویگدور لیبرمن، رهبر مخالفان، نتانیاهو را «عروسک» توصیف کرد.

بر اساس نظرسنجی‌های مربوط به انتخابات ۲۷ اکتبر، لیکود که اکنون ۳۲ کرسی در کنست دارد، ممکن است به ۲۳ کرسی سقوط کند. نظرسنجی شبکه ۱۳ اسرائیل در ۱۹ اوت نیز مجموع کرسی‌های احزاب ائتلاف حاکم را ۵۱ کرسی برآورد کرده است؛ رقمی پایین‌تر از ۶۱ کرسی لازم برای تشکیل دولت.

همزمان، لحن نتانیاهو و اعضای نزدیک به او علیه ترکیه شدت گرفته است. آمیخای شیکلی وزیر امور دیاسپورا و نماینده لیکود، پیش‌تر گفته بود که تحولات مربوط به ترکیه و سوریه برای اسرائیل «نگران‌کننده‌تر از ایران» است.

یسرائیل کاتس، وزیر دفاع این کشور نیز در شبکه‌های اجتماعی بارها ترکیه و رجب طیب اردوغان را هدف قرار داده و بسیاری از این پیام‌ها را به زبان ترکی منتشر کرده است.

الی کوهن، وزیر انرژی و نماینده لیکود نیز گفته بود که اگر ترکیه در سوریه پایگاه ایجاد کند، اسرائیل نیز اقدام مشابهی خواهد کرد. این مواضع پس از حمله ۱۸ اوت اسرائیل به پایگاه متروکه ابوالظهور در ادلب شدت بیشتری یافته است.

برخی چهره‌های مخالف نتانیاهو این رویکرد را بخشی از محاسبات انتخاباتی او می‌دانند. یائیر گولان، رهبر حزب دموکرات‌ها حمله به ابوالظهور را اقدامی «گستاخانه و خطرناک» توصیف کرده و گفته که نتانیاهو با انگیزه‌های سیاسی از نیروی نظامی استفاده می‌کند و هم‌زمان تنش با ترکیه و اختلاف با آمریکا را افزایش می‌دهد.

ایهود باراک، نخست‌وزیر پیشین اسرائیل نیز معتقد است که نتانیاهو در آستانه انتخابات تلاش می‌کند از تنش‌های امنیتی برای بسیج رای‌دهندگان استفاده کند. تحلیلگران روزنامه هآرتص نیز نوشته‌اند که عوامل سیاسی، در کنار ملاحظات امنیتی و دیپلماتیک، در تصمیم‌گیری‌های نتانیاهو نقش دارند.

این فضای ضدترکیه‌ای به رسانه‌های نزدیک به دولت نیز کشیده شده است. شبکه ۱۴ اسرائیل، اخیراً کنسولگری ترکیه در قدس شرقی را هدف گزارش‌های انتقادی قرار داده و مدعی انجام «تعمیرات بدون مجوز» در ساختمان آن شده است.

شبکه i24 نیز مستندی درباره فعالیت نهادها و انجمن‌های ترکیه در قدس شرقی پخش کرده و مدعی شده که آنکارا در پی افزایش نفوذ خود در این بخش از شهر است.

هفت کشور غربی پروژه شهرک‌سازی E1 اسرائیل را محکوم کردند

شش کشور اروپایی به‌همراه کانادا، روز جمعه ۳۰-۵-۱۴۰۵، با انتشار بیانیه‌ای مشترک از دولت اسرائیل خواستند تا به پروژه شهرک‌سازی E1 در کرانه باختری پایان دهد. پیش‌تر مصر و اردن نیز این اقدام اسرائیل را محکوم کرده بودند.

رهبران فرانسه، بریتانیا، آلمان، ایتالیا، هلند، نروژ و کانادا با محکوم کردن پروژه شهرک‌سازی مناقشه‌برانگیز E1 در کرانه باختری، این پروژه «غیرقابل قبول» خواندند.

در این بیانیه تصریح شده است، قوانین بین‌المللی «به روشنی» بیان کرده‌اند که شهرک‌های اسرائیلی در کرانه باختری «غیرقانونی» هستند و این موضع جامعه بین‌الملل توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد نیز تأیید شده است.

وزارت ساخت‌وساز و مسکن اسرائیل به تازگی برای ساخت چندین مجتمع مسکونی، در مجموع شامل بیش از ۱۲۰۰ واحد مسکونی، در زمینی باز در شرق اورشلیم (بیت‌المقدس) یک مناقصه صادر کرده است.

این اقدام، جدیدترین گام در چارچوب پروژه‌ای است که از بیش از دو دهه پیش در دست بررسی است و منتقدان می‌گویند اجرای آن مانع از تشکیل یک کشور فلسطینی یکپارچه و پیوسته در این سرزمین خواهد شد.

تضعیف چشم‌انداز راه حل دو کشوری

در این بیانیه تأکید شده است که شهرک E1 «با ایجاد شکاف در کرانه باختری و آسیب رساندن به پیوستگی سرزمینی مناطق فلسطینی، چشم‌انداز تحقق راه حل دو کشوری را تضعیف می‌کند.»

رهبران شش کشور اروپایی و کانادا، اعلام کردند: «در زمانی که کرانه باختری با بی‌ثباتی شدید، سطح بی‌سابقه‌ای از خشونت شهرک‌نشینان علیه غیرنظامیان و محدودیت‌های جدی بر اقتصاد (اراضی) فلسطینی مواجه است، این تصمیم حتی موجب نگرانی بیش‌تر است.»

آن‌ها از دولت اسرائیل خواستند تا این طرح‌ها را سریعاً لغو کرده و به گسترش شهرک‌سازی در کرانه باختری پایان دهد. در این بیانیه هشدار داده شده است که این اقدامات نه تنها موجب دوری از صلح می‌شود، بلکه «جایگاه بین‌المللی اسرائیل را نیز بیش از پیش تضعیف می‌کند.»

این دولت‌ها، همچنین به شرکت‌ها در مورد مشارکت در این پروژه و مناقصه‌ها هشدار داده و گفته‌اند که آن‌ها باید از پیامدهای حقوقی و آسیب‌های احتمالی که به اعتبار آن‌ها صدمه می‌زند، آگاه باشند. پیش‌تر مصر و اردن نیز این اقدام اسرائیل را محکوم کرده بودند.

حق تاریخی یهودیان

گیدئون ساعر، وزیر امور خارجه اسرائیل، روز پنج‌شنبه در واکنش به انتقادهای بین‌المللی از «حق تاریخی یهودیان برای بازسازی سرزمین ملی خود در سرزمین اسرائیل، از جمله در منطقه مورد بحث» دفاع کرده و با انتقاد از دولت بریتانیا، لندن را به «نادیده‌گرفتن افراط‌گرایی فلسطینیان و تنها مقصر دانستن اسرائیل» متهم کرده بود.

اسرائیل از سال ۱۹۴۷ کرانه باختری را در اشغال خود دارد. در این منطقه حدود سه میلیون فلسطینی و بیش از ۵۰۰ هزار شهرک‌نشین اسرائیلی زندگی می‌کنند. بر اساس حقوق بین‌الملل، این شهرک‌ها غیرقانونی تلقی می‌شوند.

اسرائیل تحت رهبری بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر این کشور، ساخت‌وساز شهرک‌ها در کرانه باختری را به‌طور چشم‌گیری گسترش داده است.

روابط تاریخی ترکیه و اسرائیل

روابط ترکیه و اسرائیل که از ۷۵ سال پیش آغاز شده از زمان حضور اردوغان در صحنه سیاسی ترکیه چه در مقام نخست‌وزیر و چه در دوران ریاست‌جمهوری او، دستخوش فراز و نشیب‌های تندی شده است.

پس از یک دوره طولانی بحران که از سال ۲۰۱۰ آغاز شده بود، دو کشور تنها زمان کوتاهی پیش از جنگ غزه روابط خود را گرم کرده و رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر اسرائیل از ترکیه دیدار کردند.

اما ترکیه از آغاز جنگ غزه دوباره سفیر خود را از اسرائیل فرا خوانده و از چهار ماه پیش نیز دادوستد گسترده بازرگانی کشورش با اسرائیل را قطع کرده است. ترکیه همچنین تمامی پروازهای مسیر ترکیه-اسرائیل را متوقف کرده است.

اسرائیل از روی نگرانی امنیتی نسبت به جان دیپلمات‌هایش در ترکیه سفیر و شمار زیادی از کادر سیاسی خود را از سفارتخانه و کنسولگری‌اش در آنکارا و استانبول به اسرائیل برگردانده، پرواز هواپیماهای خود به سوی ترکیه را تعلیق کرده اما روابط رسمی با این کشور را رسماً قطع نکرده است.

تناقض آشکار در حرف و عمل دولت ترکیه

به گفته برخی تحلیل‌گران، حملات لفظی اخیر دولت اسرائیل علیه ترکیه با هدف جلوگیری از نهایی شدن فروش این جنگنده‌ها صورت می‌گیرد و مخاطب اصلی آن نیز کنگره آمریکا است.

اما با وجود افزایش تنش‌ها، دو طرف هنوز روابط خود را به‌طور کامل قطع نکرده‌اند. سفارتخانه‌های ترکیه و اسرائیل، همچنان فعال هستند، هرچند سفیران دو دولت در سال ۲۰۲۳ فراخوانده شدند. همچنین با وجود اعلام ظاهری تحریم تجاری از سوی ترکیه، صادرات کالاهای ترکیه از مسیر کشورهای ثالث یا تشکیلات خودگردان فلسطین همچنان به اسرائیل می‌رسد و نفت جمهوری آذربایجان و شمال عراق نیز همچنان از طریق بندر جبهان ترکیه به سرزمین‌های اشغالی منتقل می‌شود.

در واقع، سال‌هاست که بین دولت ترکیه و دولت اسرائیل درگیری لفظی در جریان است. به خصوص پس از حمله اسرائیل به غزه و نسل‌کشی دولت اسرائیل در این باریکه، درگیری‌های طرفین تشدید شده است. اما این‌جا یک تناقض بزرگ در سیاست‌های دولت ترکیه وجود دارد. چرا که در این سال‌ها، هیچ‌وقت روابط تجاری شرکت‌های ترکیه‌ای و اسرائیلی قطع نشده است. مهم‌تر از آن، دولت جمهوری آذربایجان به رهبری الهام علی‌اف که اگر نگوییم تحت‌اتوریته دولت ترکیه و رجب طیب اردوغان است اما دو دولت و مقامات عالی‌رتبه آن‌ها، روابط بسیار نزدیک و حسنه‌ای با همدیگر دارند؛ جمهوری آذربایجان بیش از ۶۰ درصد نفت و سوخت اسرائیل را تأمین می‌کند و اتفاقاً راه عمده روابط تجاری جمهوری آذربایجان و اسرائیل از ترکیه می‌گذرد. در جنگ ارمنستان و آذربایجان، اسرائیل از آذربایجان حمایت کرد و سلاح‌های زیادی در اختیار آذربایجان قرار داد. سال‌هاست که مستشارهای نظامی و ماموران امنیتی اسرائیلی در آذربایجان مستقر هستند. اتفاقاً یکی از مهم‌ترین دلایل کمشکس دایمی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان، سر همین مسئله است.

یک‌بار الهام علی‌اف، رئیس‌جمهور آذربایجان در مقابل سؤال خبرنگاری که از او درباره روابطشان با اسرائیل پرسیده بود؛ این‌چنین جواب داده بود: رابطه آذربایجان و اسرائیل مانند کوه یخی می‌ماند که شما فقط قله آن را می‌بینید که از آب بیرون زده است اما بدنه‌اش را نمی‌بینید.

نتیجه‌گیری

اسرائیل حدود دو دهه حضور نظامی نیروهای ایران و گروه‌های وابسته به آن مانند حزب‌الله لبنان در سوریه در دوران بشار اسد را تحمل نمی‌کرد و با تلقی کردن آن به‌عنوان یک خطر امنیتی و بخشی از دکترین سپاه پاسداران برای ایجاد «حلقه آتش» در اطراف اسرائیل، پیاپی به اهداف متعدد در سوریه حمله می‌کرد.

آن حملات به‌ویژه در سال‌های پایانی حکومت بشار اسد اوج گرفت. تقریباً هفته‌ای سپری نمی‌شد که این یا آن مرکز نظامی و صنعتی ارتش سوریه و نقاط استقرار نیروهای حزب‌الله هدف بمباران‌های اسرائیلی قرار نگذرد. کار به تهدید مستقیم حمله اسرائیل به کاخ بشار اسد نیز رسید اما رهبر وقت سوریه مانند پدرش، حافظ اسد، کماکان پیمان نظامی با ایران را حفظ کرده بود.

با این حال، روی کار آمدن حکومت جدید یک نگرانی تازه برای اسرائیل ایجاد کرد: نفوذ ترکیه رجب طیب اردوغان که حامی اصلی احمد الشرع و دولت جدید سوریه است.

اسرائیل در دو سال اخیر، هم‌چنین با عنوان حمایت از دروزی‌های سوریه چند بار به نیروهای حکومت جدید حمله کرد؛ حملاتی که پس از نزدیک‌تر شدن دونالد ترامپ به احمد الشرع کاهش یافت و سپس متوقف شد. در همین حال، اسرائیل روابط نزدیک رئیس‌جمهور آمریکا با رهبران جدید سوریه و تمجیدهای مکرر او از رجب طیب اردوغان را با نگرانی دنبال کرده است.

اسرائیل در دو سال و نیم گذشته گسترش نفوذ ترکیه در سوریه را با حساسیت دنبال کرده و به‌ویژه با توجه به سابقه اسلام‌گرایی جهادی رهبران کنونی سوریه، نسبت به این روند بدبین است.

احمد الشرع تأکید کرده که در پی تشدید تنش با اسرائیل نیست. مذاکرات میان دو طرف نیز به تفاهم‌هایی درباره رعایت برخی مطالبات امنیتی اسرائیل و حفظ وضعیت موجود انجامیده است؛ هرچند ارتش اسرائیل پس از سقوط بشار اسد بخش‌های بیش‌تری از بلندی‌های سوری جولان را به کنترل خود درآورد و مقام‌های اسرائیلی هم‌چنان می‌گویند از این منطقه راهبردی عقب‌نشینی نخواهند کرد.

در پایان می‌توان نتیجه گرفت که رقابت ترکیه و اسرائیل از جنگ لفظی فراتر رفته و اختلاف بر سر ایران، سوریه، مدیترانه شرقی و همکاری‌های نظامی، این دو طرف را در مسیر یکی از مهم‌ترین رویارویی‌های ژئوپلیتیکی غرب آسیا قرار داده است.

همان‌طور که اشاره شد مقام‌های ترکیه و اسرائیل سال‌هاست یکدیگر را با تهدیدها و اظهارات تند هدف قرار می‌دهند، اما از زمان آغاز جنگ غزه در سال ۲۰۲۳، این تنش‌ها به شکل محسوسی تشدید شده است.

اگرچه وقوع درگیری مستقیم میان نزدیک‌ترین متحد آمریکا در منطقه و دومین ارتش بزرگ ناتو هم‌چنان دور از انتظار است، اما تحولات سال‌های اخیر نشان داده است که بسیاری از جنگ‌های غیرقابل تصور، اکنون امکان وقوع یافته‌اند.

به‌نظر می‌رسد ترکیه باور دارد که رابطه پیچیده‌اش با اتحادیه اروپا، نقش اصلی‌اش در معماری امنیتی اروپا، پیوندهای منحصر به فردش با روسیه و اوکراین، و روابط رو به رشدش با آفریقا و آسیا، لایه‌های محافظتی کافی برای جلوگیری از هر گونه تشدید جدی در آینده فراهم خواهد کرد.

زمان نشان خواهد داد.